

Κρατική Βιβλιοθήκη του Βερολίνου (Staatsbibliothek Berlin)

Ιωάννα Τσούτσου – Δημοπούλου, MLS

*Προϊσταμένη Καταλόγων
Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος
Demopoulou@nlgr.gr*

Η Κρατική Βιβλιοθήκη του Βερολίνου (Staatsbibliothek) συνεχίζει την παράδοση της Πρωσικής Κρατικής Βιβλιοθήκης, η οποία υπήρξε μια από τις μεγαλύτερες και σπουδαιότερες βιβλιοθήκες της Ευρώπης, πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο χωρισμός του Βερολίνου σε ανατολικό και δυτικό, είναι η αιτία που η Κρατική Βιβλιοθήκη στεγάζεται σήμερα σε 2 διαφορετικά κτήρια. Το ένα κτήριο βρίσκεται στην οδό Postdamer (στο πρώην Δυτικό Βερολίνο), ενώ το άλλο κτήριο βρίσκεται στην οδό Unter den Linden (στο πρώην Ανατολικό Βερολίνο).

Η Κρατική Βιβλιοθήκη του Βερολίνου αποτελεί μέρος του εθνικού συστήματος βιβλιοθηκών. Στη Γερμανία δεν υπάρχει μία μόνο εθνική βιβλιοθήκη. Οι λειτουργίες της εθνικής βιβλιοθήκης κατανέμονται μεταξύ διαφόρων βιβλιοθηκών, οι οποίες συντηρούνται από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Για παράδειγμα, η Κρατική Βιβλιοθήκη του Βερολίνου διατηρεί την εθνική συλλογή, ενώ η Κρατική Βιβλιοθήκη της Φρανκφούρτης δέχεται την κατά νόμο κατάθεση και έχει την ευθύνη της εθνικής βιβλιογραφίας.

Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Κρατική Βιβλιοθήκη, η οποία τότε στεγαζόταν στην οδό Unter den Linden, εκκενώθηκε για λόγους ασφαλείας. Το υλικό της (αποτελούμενο τότε από 3.000.000 βιβλία) μεταφέρθηκε για φύλαξη σε 30 διαφορετικές τοποθεσίες (μοναστήρια, κάστρα και εγκαταλελειμμένα ορυχεία). Μετά τον πόλεμο, μέρος αυτών των βιβλίων επεστράφη στην Κρατική Βιβλιοθήκη στην οδό Unter den Linden, στο τότε Ανατολικό Βερολίνο. Άλλα επεστράφησαν στο τότε Δυτικό Βερολίνο. Το 1979 η Κρατική Βιβλιοθήκη του τότε Δυτικού Βερολίνου εγκαταστάθηκε στο νέο κτήριο, στην οδό Postdamer. Περίπου 500.000 βιβλία δεν επεστράφησαν ποτέ στη Βιβλιοθήκη, γιατί οι περιοχές στις οποίες φυλάσσονταν ανήκουν πλέον στην Πολωνία και στη Ρωσία.

Η Κρατική Βιβλιοθήκη του Βερολίνου διαθέτει σήμερα πάνω από 10.000.000 βιβλία, εφημερίδες, χειρόγραφα, χάρτες, μουσική, μικροταινίες κ.λπ., που καλύπτουν όλα τα πεδία γνώσης και προέρχονται από διάφορες χώρες και σε διάφορες γλώσσες.

Από το 1992, η επανενωμένη Κρατική Βιβλιοθήκη του Βερολίνου παρέχει τις υπηρεσίες της και από τα δύο κτήρια. Αποφασίστηκε ότι οι συλλογές πριν από το 1945 να παραμείνουν στην παλιά βιβλιοθήκη στην Unter den Linden και οι συλλογές από το 1945 και εξής το κτήριο της Postdamer Strasse.

Κρατική Βιβλιοθήκη του Βερολίνου στην Postdamer Strasse

Το κτήριο της Κρατικής Βιβλιοθήκης του Βερολίνου στην οδό Postdamer χτίστηκε μεταξύ των ετών 1967 – 1978, πολύ κοντά στο τείχος του Βερολίνου. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη επένδυση της ομοσπονδιακής κυβέρνησης για την περίοδο αυτή. Η χρηματοδότηση έγινε από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση, την Ευρωπαϊκή Ένωση, το Γερμανικό Ίδρυμα Ερευνών και από εμπορικούς φορείς. Το κτήριο αυτό σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Hans Scharoun. Στόχος του αρχιτέκτονα ήταν να αναδείξει την ελευθερία του βιβλίου, σε αντίθεση με τις ιδέες του κομμουνιστικού καθεστώτος, και να χτίσει το κτήριο όσο το δυνατόν πιο κοντά στην παλιά βιβλιοθήκη. Εκτείνεται σε μια έκταση 78.000 τ.μ., από τα οποία τα 70.000 τ.μ. καλύπτονται από τη Βιβλιοθήκη. Στην έκταση αυτή είναι εγκατεστημένο και το Αμερικανικό Ινστιτούτο Ιβηρο-αμερικανικού Πολιτισμού (American Institute of Ibero-American Culture), που είναι ανεξάρτητος οργανισμός. Στο πίσω μέρος του κτηρίου βρίσκονται οι χώροι αποθήκευσης των βιβλίων, 9 όροφοι πάνω από το έδαφος και 4 υπόγειοι όροφοι. Διαθέτει ένα γενικό αναγνώστηριο, που εκτείνεται σε 4 ορόφους και προσφέρει μια συλλογή 90.000

πληροφοριακών βιβλίων. Υπάρχουν ακόμη 4 ειδικά θεματικά αναγνωστήρια για χειρόγραφα, ανατολική Ευρώπη, χαρτογραφία και ανατολική Ασία.

Παρά το μέγεθος του κτηρίου, υπάρχει πρόβλημα αποθήκευσης. Ενδεικτικό του μεγέθους του κτηρίου είναι ότι η πρόσφατη ανανέωση του κλιματισμού του στοίχισε € 50.000.000. Σε απόσταση 30 χιλιομέτρων από το Βερολίνο, δημιουργούνται εγκαταστάσεις κεντρικής φύλαξης υλικού όχι μόνο για τη βιβλιοθήκη αλλά και για μουσεία. Εκεί θα μεταφερθεί το υλικό που δεν χρησιμοποιείται πολύ.

Η νεώτερη εξέλιξη στη βιβλιοθήκη είναι η δημιουργία ενός νέου κέντρου ψηφιοποίησης, που είναι ένα από τα μεγαλύτερα της Γερμανίας. Όλα τα γερμανικά βιβλία 16^{ου}-18^{ου} αι. θα ψηφιοποιηθούν.

Τη Βιβλιοθήκη επισκέπτονται καθημερινά 3.500 χρήστες, ενώ οι εγγεγραμμένοι χρήστες είναι 50.000. Η ετήσια συνδρομή για την κάρτα μέλους είναι € 30 και ο χρήστης μπορεί να δανειζεται 20 βιβλία ταυτόχρονα. Ο χρήστης έχει ώρα αναμονής 2 ώρες, αν το βιβλίο φυλάσσεται στη Βιβλιοθήκη αυτή και μία ημέρα αν φυλάσσεται σε άλλο χώρο. Η παραλαβή των βιβλίων γίνεται από τον ίδιο τον χρήστη, καθώς τα παραγγελλθέντα βιβλία τοποθετούνται σε ειδικές βιβλιοθήκες, ταξιθετημένα σύμφωνα με τα τελικά 2 ψηφία του αριθμού της κάρτας χρήστη, πχ. 02.

Η Βιβλιοθήκη έχει κλειστά ράφια και μόνο η συλλογή του πληροφοριακού υλικού είναι ανοικτά προσβάσιμη. Το 10% του συνόλου της συλλογής είναι ανοικτό και γίνεται προσπάθεια να περιοριστεί ο αριθμός των κλειστών ραφιών. Το υλικό που έχει εκδοθεί από το 1956 και εξής, δανειζεται ελεύθερα. Το υλικό που έχει εκδοθεί πριν από το 1953, μπορεί κανείς να μελετήσει επί τόπου. Η Βιβλιοθήκη εφαρμόζει τους νόμους που αφορούν τα πνευματικά δικαιώματα και τους αναρτά στον τοίχο. Έτσι η Βιβλιοθήκη απαλλάσσεται από την ευθύνη για τα πνευματικά δικαιώματα και η ευθύνη μεταφέρεται στον χρήστη.

Επιτρέπεται η είσοδος 650 ατόμων στο αναγνωστήριο. Υπάρχει αυτόματο σύστημα καταμέτρησης της εισόδου χρηστών. Υπάρχει δυνατότητα για τους ερευνητές να κρατήσουν εκ των προτέρων θέση για το αναγνωστήριο μετά από αίτησή τους. Συνολικά υπάρχουν 910 θέσεις εργασίας στο κεντρικό και στα ειδικά αναγνωστήρια.

Ο αριθμός των επιτόπιων χρηστών τείνει να μειώνεται, καθώς όλο και περισσότεροι συμβουλευόμαστε online τις συλλογές.

Το προσωπικό της Βιβλιοθήκης είναι 775 άτομα (συνολικά και στα δύο κτήρια είναι 900). Από αυτούς οι 110 είναι ακαδημαϊκοί βιβλιοθηκονόμοι και θεματικοί βιβλιοθηκονόμοι με διδακτορικό, οι 500 είναι βιβλιοθηκονόμοι και οι υπόλοιποι είναι πληροφορικοί και προσωπικό υποστήριξης.

Μέχρι το 1990 ίσχυε η κατά νόμο κατάθεση. Έκτοτε η Βιβλιοθήκη αγοράζει το περισσότερο υλικό που αποκτά. Οι προσκτήσεις γίνονται με συμβόλαια με εκδότες και προμηθευτές βιβλίων μετά από διαγωνισμό. Παίρνουν όλες τις κυβερνητικές εκδόσεις δωρεάν. Στις κυβερνητικές εκδόσεις περιλαμβάνονται οι εκδόσεις των αρχαιολογικών σχολών κ.λπ. Υπάρχει γραπτή πολιτική ανάπτυξης συλλογών.

Για τον δανεισμό των βιβλίων η Βιβλιοθήκη άρχισε να εφαρμόζει την τεχνολογία RFID (Radio Frequency Identification Data).

Κρατική Βιβλιοθήκη του Βερολίνου στην οδό Unter den Linden

Το κτήριο της Κρατικής Βιβλιοθήκης στην οδό Unter den Linden χτίστηκε αρχικά σαν Βασιλική Βιβλιοθήκη, μεταξύ των ετών 1903 και 1914 από τον αρχιτέκτονα της αυλής Ernst von Ihne. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το κτήριο υπέστη σοβαρές καταστροφές, οι οποίες επανορθώθηκαν μόνον μερικώς. Το κεντρικό αναγνωστήριο διέθετε έναν ιδιαίτερα

επιβλητικό θόλο διαμέτρου 38 μ. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, το θολωτό αναγνωστήριο καταστράφηκε, με αποτέλεσμα να χάσει το κτήριο το αρχιτεκτονικό ύψος του. Σήμερα χρησιμοποιούνται μικρότερα αναγνωστήρια μέσα στο κτήριο.

Το κτήριο, διαστάσεων 170 x 107 μ., καταλαμβάνει ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο. Στο εσωτερικό του κτηρίου υπάρχουν 7 μεγάλες αυλές. Η πρόσοψη του κτηρίου είναι σε εντυπωσιακό νέο μπαρόκ στυλ. Η είσοδος στη Βιβλιοθήκη, από την οδό Unter den Linden γίνεται μέσα από μια αυλή σκεπασμένη με κισσούς. Η έκταση του κτηρίου είναι 52.000 τ.μ. Έχει 13 ορόφους x 220 μ. για βιβλιοστάσια.

Η ανακαίνιση του κτηρίου αυτού κρίθηκε απολύτως απαραίτητη, λόγω των καταστροφών που είχε υποστεί κατά τη διάρκεια του πολέμου. Επειδή πρόκειται περί διατηρητέου κτηρίου, προηγήθηκε ειδική άδεια από τις αρμόδιες υπηρεσίες και στη συνέχεια προκηρύχτηκε αρχιτεκτονικός διαγωνισμός. Το κτήριο ανακαινίζεται σε δύο φάσεις. Αρχικά ανακαινίζεται το πίσω μέρος του κτηρίου και στη συνέχεια θα ανακαινισθεί το μπροστινό. Η ανακαίνιση του πίσω μέρους του κτηρίου θα τελειώσει το 2010.

Η επίσκεψή μας στο κτήριο περιορίστηκε στο υπό ανακαίνιση πίσω μέρος της Βιβλιοθήκης, το οποίο προς το παρόν είναι εργοτάξιο. Αφού εφοδιαστήκαμε με τα κατάλληλα κράνη, ξεναγηθήκαμε από τη βιβλιοθηκονόμο, η οποία έχει την ευθύνη της ανακαίνισης του κτηρίου. Το μόνο που είδαμε, μπαίνοντας από την κεντρική είσοδο της οδού Unter den Linden ήταν μια εντυπωσιακή σκάλα, ενώ γύρω γύρω όλα ήταν καλυμμένα με πλαστικό.

Οι πλευρές του κτηρίου που βλέπουν στις αυλές καλύπτονται με πλακάκια σε χρώμα εκρού, για να αντανakλά το φως. Τα πλακάκια αυτά προϋπήρχαν της ανακαίνισης και καθαρίστηκαν ή όπου δεν ήταν δυνατόν, αντικαταστάθηκαν από καινούργια. Στο υπό ανακαίνιση τμήμα δημιουργήθηκε ένα τετράγωνο αναγνωστήριο με τζάμι ειδικά επεξεργασμένο, για να προστατεύονται τα βιβλία από την ακτινοβολία καθώς και ένα αναγνωστήριο για τις σπάνιες συλλογές.

Στο εσωτερικό του κτηρίου όλα είναι καινούργια. Στο ανακαινιζόμενο κτήριο οι σωληνώσεις και οι ηλεκτρικές καλωδιώσεις μπήκαν σε κανάλια στους τοίχους, περιμετρικά, γιατί δεν μπορούν να σκάψουν το έδαφος. Τη διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου επιβλέπει ειδικό αρχιτεκτονικό γραφείο εσωτερικού χώρου. Στα βιβλιοστάσια, τα οποία είναι χαμηλοτάβανα, προϋπήρχαν σιδερένιες βάσεις των βιβλιοστασίων που κατασκευάστηκαν το 1914. Οι βάσεις αυτές δεν αντικαταστάθηκαν, γιατί στην ουσία υποστηρίζουν τη στατική όλου του κτηρίου. Κατασκευάστηκαν ειδικά ράφια από γερμανική εταιρεία, τα οποία προσαρμόστηκαν στις σιδερένιες βάσεις. Για πρώτη φορά εγκαταστάθηκε κλιματισμός στο κτήριο με σταθερή θερμοκρασία 18° C και 50% υγρασία. Παράθυρα υπάρχουν μόνον όπου υπάρχουν θέσεις εργασίας. Στους άλλους χώρους δεν υπάρχουν ανοίγματα. Έχει εγκατασταθεί ένα ευαίσθητο σύστημα πυρανίχνευσης, αλλά δεν υπάρχουν εκτοξευτές νερού (sprinkles) για πυρόσβεση, ώστε να μην καταστρέφονται τα βιβλία από το νερό σε περίπτωση πυρκαγιάς. Σε κάθε όροφο υπάρχει πυροσβεστική φωλεά, ώστε σε περίπτωση πυρκαγιάς να περιοριστεί η καταστροφή από το νερό σε περιορισμένη έκταση.

Στο 2° όροφο των βιβλιοστασίων έχουν διαμορφωθεί χώροι φύλαξης των πολύτιμων τεκμηρίων (χειρόγραφα, χάρτες κ.λπ.). Οι χώροι αυτοί είναι σαν θησαυροφυλάκια, με χοντρές πόρτες ασφαλείας. Σε περίπτωση καταστροφής, οι πόρτες σφραγίζονται και απομονώνουν το χώρο. Επειδή το έδαφος, στην περιοχή που είναι χτισμένη η Βιβλιοθήκη, αποτελείται από άμμο και νερό, έχει δημιουργηθεί ένα είδος τάφρου μεταξύ των τοίχων και του εδάφους, ώστε να μπορεί να περπατάει ένας άνθρωπος για να ελέγχει τις πιθανές βλάβες που μπορεί να έχει υποστεί ο χώρος. Μεταξύ των χειρογράφων υπάρχει η παρτιτούρα της 9^{ης} συμφωνίας του Μπετόβεν και ο Μαγεμένος Αυλός του Μότσαρντ. Υπάρχει ένας συνδυασμός ραφιών, συμπαγή ράφια κυλούν πάνω σε ράγες ενώ υδραυλικά ράφια, τα οποία είναι πολύ ακριβά, θα χρησιμοποιηθούν μόνο για τα πολύτιμα χειρόγραφα. Συμπαγείς βιβλιοθήκες θα χρησιμοποιηθούν και για τη συλλογή των χαρτών. Είναι σχεδόν αδύνατον να μπει κανείς ξένος στο χώρο αυτό.

Το νέο μεγάλο αναγνωστήριο, που έχει θέσεις ανάγνωσης και στα μπαλκόνια, διαθέτει 240 θέσεις ανάγνωσης. Ο φωτισμός του αναγνωστηρίου είναι φυσικός. Τα τζάμια έχουν υποστεί ειδική επεξεργασία ώστε να επιτρέπουν τον φωτισμό αλλά να εμποδίζουν την υπεριώδη ακτινοβολία. Τα ράφια και η μοκέτα είναι ηχομονωτικά. Στον πιο κάτω όροφο υπάρχει το νέο αναγνωστήριο σπανίων συλλογών. Στο αναγνωστήριο αυτό έχουν παραμείνει οι κίονες που υπήρχαν την εποχή που ήταν εδώ η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Humbolt. Το αναγνωστήριο θα διαθέτει 50 θέσεις ανάγνωσης.

Στο πίσω μέρος του κτηρίου, έχει ήδη δημιουργηθεί μία θολωτή αίθουσα, όπως ακριβώς ήταν στο παρελθόν το κεντρικό αναγνωστήριο. Η ολοκλήρωση της ανακαίνισης του πίσω τμήματος της Βιβλιοθήκης θα ολοκληρωθεί το 2010. Θα ακολουθήσει η ανακαίνιση του μπροστινού τμήματος της Βιβλιοθήκης. Στο διάστημα αυτό, η θολωτή αίθουσα θα αποτελέσει την είσοδο της Βιβλιοθήκης. Δίπλα στην είσοδο θα στεγαστούν εργαστήρια συντήρησης και κέντρο ψηφιοποίησης.

Όταν ολοκληρωθεί το έργο, δηλαδή όταν τελειώσει η ανακαίνιση και του μπροστινού τμήματος της Βιβλιοθήκης, η είσοδος της Βιβλιοθήκης θα μεταφερθεί και πάλι μπροστά, στην οδό Unter den Linden. Τότε η προσωρινή είσοδος και μέρος της θολωτής αιθούσης θα μετατραπεί σε Μουσείο Βιβλιοθηκών.

Η ξενάγηση στο εργοτάξιο της υπό ανακαίνιση Βιβλιοθήκης ήταν μια πραγματική εμπειρία, γιατί μπορέσαμε να δούμε από πολύ κοντά ένα τόσο εντυπωσιακό έργο. Εξίσου εντυπωσιακή ήταν η πληροφορία ότι, στην παρούσα κατάσταση, με όλα αυτά τα έργα σε εξέλιξη, η Βιβλιοθήκη εξακολουθεί να εξυπηρετεί 800 χρήστες την ημέρα.

Περισσότερες πληροφορίες για την Κρατική Βιβλιοθήκη του Βερολίνου υπάρχουν στην ιστοσελίδα της στη διεύθυνση <http://staatsbibliothek-berlin.de/>